

LAN-PROZESUA

Lan honetan jasotako kontakizuna hainbat hilabetetako proiektu baten emaitza da, eta proiektu hori Udaleko Berdintasun Sailaren baitan kokatuta dago. Errenteriako Berdintasun Kontseiluak herriko historia eta memoria berreraiki nahi zuen genero-ikuspegia aintzat hartuta, eta, interes horri erantzuteko, Berdintasun Sailak beharrezko izapideak egin zituen zenbait ekimen babesteko eta sustatzeko, proiektu hau, besteak beste.

Lan- eta ikerketa-prozesuak fase bat baino gehiago izan zituen: prestaketarako fasea, ikerketarako fasea eta kontrasterako eta atzeralikadurarako fasea.

Lehenengoa, prestaketarako eta sentsibilizaziorako fasea, 2012ko irailetik 2013. urtearen hasierara arte garatu genuen. Etapa horretan, harremanetan jarri ginen herriko hainbat emakumerekin: talde feministak, Berdintasun Kontseilua eta Udaleko teknikariak eta politikariak, zehazki, Maite Blanco, berdintasunerako teknikaria, eta Garazi Lopez de Etxezarreta, Berdintasun Saileko zinegotzia. Gure asmoa zen proiektua mugatzea, lehentasunezko lerroak eta proiektua garatzeko kontuan hartu beharreko testuinguruzko baldintza batzuk identifikatzea. Halaber, zenbait dokumentutan bilaketak egin genituen, ikerketa-prozesua bideratzeko. Hori guztia abiapuntutzat hartuta, erabil zitekeen metodologia finkatu genuen, baita proiektuan jarduteko modua ere.

Horrez gainera, zenbait hitzaldi antolatu genituen, herritarrak proiektu honetan parte hartzera gonbidatzeko, eta ekitaldi publiko bat ere egin genuen, ekimena aurkezteko.

Hurrengo fasean, ikerketan, lan egiteko talde bat osatzea lortu genuen: hainbat ezaugarri eta ibilbidetako emakumeak ziren, eta oroimen kolektiboko saioen bidez

beren ezagutzak, bizipenak, kontakizunak eta emakumeek herriko industrializazio-prozesuan utzitako aztarnen gaineko iritziak trukatzeko prest zeuden. Emakume horiek oinarriko edo erreferentziako talde moduko bat izan ziren. Otsailetik aurrera hasi ginen talde horrekin aldizkako lana egiten, eta 2013ko azarora arte aritu ginen horretan, intentsitate handiagoz edo txikiagoz, unearen arabera.

Metodologia partizipatiboa erabili genuen, eztabaidarako eta trukerako espazioen bidez eta elkarrizketa kolektiboak eginez partaide bakoitzak iraganeko gertaerei buruzko ideiak, pasadizoak, oroitzapenak, iritziak eta ikuspegiak adierazteko, eta informazioa trukatzeko. Betiere, zenbait galdera abiapuntutzat hartuta eta oroimena pizteko teknikak baliatuz, ikerketaren helburuarekin lotutako gai orokorrak lantzeko, eta, batzuetan, aurretiko eztabaidetatik edo iturri dokumentalen azterketatik sortutako gai zehatz batzuk. Horrez gainera, emakume batzuek argazkiak eta dokumentuak ekarri zituzten saioetara, eta horiek baliagarriak izan ziren taldearen elkarrizketa sustatzeko, edo ikerketarako iturri gisa.

Lan-saioa. (Argazkia: Luz Maceira Ochoa).

Taldea pertsona berrientzat irekita egon zen prozesu osoan, egoki iritzi baiketion, bai metodologiaren aldetik, bai gaien aberasgarritasunaren aldetik. Herriaren iraganari buruzko elkarrizketa eta lan-esperientzia pertsonalen trukea aberastu eta zabaldu egin zitezkeen etengabe, hortaz, ez zen ezinbestekoa izan oroimen kolektiboko taldean hasieratik parte hartzea. Hala bada, espazio ireki eta eroso bat eraiki genuen, eta emakumeek askatasuna izan zuten bertara joateko eta beste herritar, lagun, senide edo lankide ohi batzuk gonbidatzeko, eta interesgarriak iruditzen zitzaizkien gaienez mintzatu ziren. Saio horietan bildu genuen landako informazio gehiena.

Landa-lana hiru espazio eta dinamikatan egin genuen: nagusia, aipatutako oinarritzko taldea izan zen, baina beste bi espazio ere izan ziren.

Espazio horietako batean, aurretik deskribatutakoen antzeko saio bana egin genuen hainbat talderekin, baina ez zen prozesu bat izan, saio bakarra baizik, jarraipenik gabea. Modu horretan lan egin genuen Errenteriako zenbait auzotako talde batzuekin, Agustinetako, Pontikako, Kaputxinoetako, Gabierrotako eta Galtzarabordako erretiratu-elkarteen inguruan deituak eta egituratuak. Eta baita sindikalista talde txiki batekin ere. Saio horien helburua oinarritzko taldean jasotakoa kontrastatzea zen, batetik, eta informazioa emango zuten taldeen hedadura geografikoa zein soziologikoa eta gaien hedadura zabaltzea, bestetik.

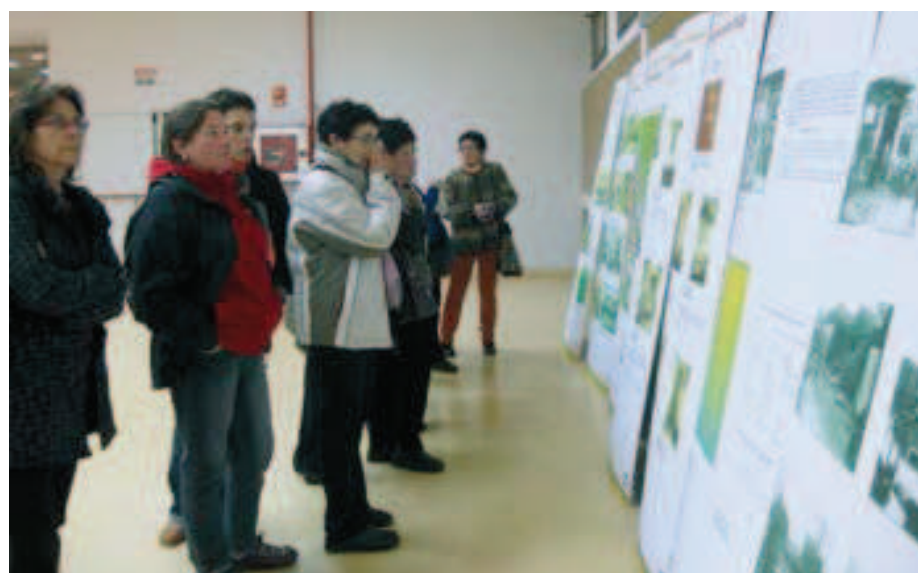
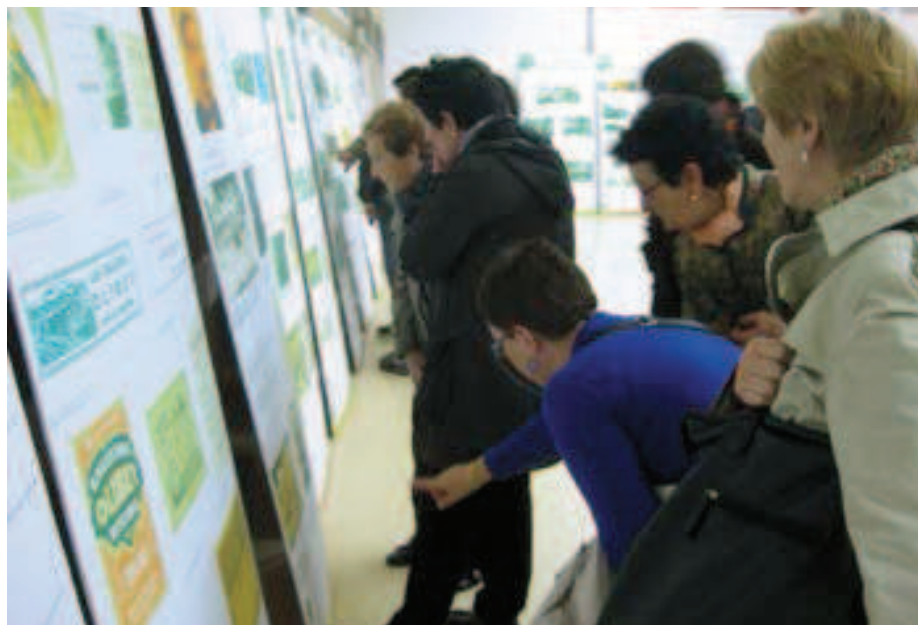
Hirugarren espazioak eta dinamikak pertsona edo talde “aditu” batzuen lankidetza izan zuen oinarri. Horien artean, Errenteriako feministen talde txiki bat, aktiboki parte hartu zuena proiektuaren diseinuan eta sustapenean, eta herriaren errealitatearekiko lotura zuzena izan zena. Udaleko pertsona batzuk edo ikerketaren testuingurua edo gaiak ezagutzen dituztenak erreferentzia espezializatua izan ziren proiektuaren zenbait etapatan, eta lagundu egin ziguten kontaktuak bilatzen, eta informazioa dokumentatzen edo kontrastatzen. Batzuetan, lan-elkarrizketen bidez egin genuen hori; beste batzuetan, elkarrizketa pertsonalen bidez, eta, beste batzuetan, bitarteko birtualak, telefonoa edo bestelako komunikabideak erabili. Eta tokiko historian adituak ere elkarrizketatu genituen, hala nola Miguel Ángel Barcenilla.

Landa-prozesua amaitzeko, ibilaldi gidatu bat egin genuen Errenteriako erdigunetik. Herriaren historiari eta haren iragan industrialari buruz hitz egin zen bertan, eta elkarren artean bizitza ekonomiko, sozial, kultural eta laboreko zenbait elementu kokatu eta gogoratu genituen. Ibilaldia 2013ko azaroaren 8an izan zen, eta Lierni Gartzia izan genuen gidari. Interesa zuen pertsona orok izan zuen parte hartzeko aukera, eta informazio gehiago biltzeko balio izan zuen, baita erreferentziazko hainbat espaziotako emakumeekin harremanetan jartzeko eta egiten ari ginen prozesua beste pertsona batzuei ezagutzera emateko ere.

Ibilbidea Errenteria industrialean barrena. (Argazkiak: Luz Maceira Ochoa).

Ibilbidea amaitzean, jarduera bat egin genuen Merkatuzarren, non ikusgai zeuden 1954ko erakusketa industrialaren urteurrena oroitzeko antolatu zuten erakusketako panel batzuk, Udaleko Kultura Sailaren baitakoak.

Erakusketako panelak ikusten. (Argazkiak: Luz Maceira Ochoa).

Era berean, ikerketa-fasean barrena lana osatu genuen, dokumentuak bilatuz eta artxiboak nahiz bibliografia aztertuz.

Elementu osagarri bat, oso garrantzitsua, *Ahotsak* ahozko artxiboaren lana izan zen. Errenteriako zenbait emakumeri egindako 20 elkarrizketa baino gehiagoren material osoa lortu genuen, eta informazio-iturri ezinbestekoa izan zen⁷.

⁷ Ikusi *Ahotsak* proiektuaren webgunea: www.ahotsak.com

Prozesuaren azken fasea ikerketaren atzeraelikadura izan zen. Metodologia partizipatiboaren baitan gauzatutako lana kontrastatzeko prozesu bat garatu genuen. Horretarako ere zenbait estrategia erabili genituen. Batetik, hainbat adituk edo herria eta bere dinamika ongi ezagutzen duten pertsonak bildutako informazioa aztertu zuten, hura zehazten eta egiaztatzen laguntzeko; halaber, Errenteriako Berdintasun Kontseiluari eta oinarrizko taldeko partaideei ere aurkeztu genien dokumentua, atzeraelikadura egiteko edo ñabardurak nahiz aldaketak erants-teko. Bestetik, emakumeen aztarnen gainean eztabaidatzeko lan kolektiboa egin genuen. Hainbat belaunalditako pertsonak truke-lana egin zuten (horretan aritu ziren guztiek ez zuten landa-laneko prozesuan parte hartu), eta galderak egin zizkieten protagonistei eta aztarnen berri eman zutenei (oinarrizko taldea). Jardun horri esker, ideiak trukatu zituzten, eta gaiak sakontzeko, iritziak partekatzeko eta emakumeen aztarnei buruzko lehen bertsioari ekarpenak egiteko aukera izan genuen. Bereziki interesgarria izan zen Koldo Mitxelena Institutuko pertsonalak saio horri emandako erantzuna. Horrez gainera, dokumentua zabaldu genuen, eta iradokizunak eta materialak jaso genituen posta elektronikoz.

Taldeen ezaugarri orokorrak

Oinarrizko taldeak 17 partaide izan zituen, baina haien presentzia ez zen jarraitua izan. 8 edo 9 emakumek parte hartzen zuten, batez beste, saio bakoitzean; hortaz, komunikazioa eta elkarrizketa arinak ziren, eta partaide bakoitzak bazuen nahikoa denbora hitz egiteko. Landa-laneko gainerako saioetan (erretiratuen elkarteak eta sindikalistak) 34 emakume gehiagok eta 10 gizonak parte hartu zuten. Beraz, esan dezakegu guztira 60 pertsonak baino gehiagok lagundu zigutela kontakizun hau eratzen. Kopuru horri beste 23 emakume gehitu behar zaizkio, *Ahotsak* proiektutik ateratako lekukotzak, hain zuzen ere. Ondorioz, informazioa dokumentatu zuten taldeetan herritarren ordezkartza nahiko zabala eta anitza zegoela esan dezakegu.

Oro har, talde guztietako partaideak adinekoak ziren; gazteek ez zuten apenas parte hartu. Aztertutako garaia nahiko urrun geratzen denez, batez ere jende nagusiak parte hartu zuen oroimen kolektiboko prozesuan. Adina ez zen taldeetan parte hartu ahal izateko nahitaezko baldintza, baina partaideetako askok 60 urtetik gora zeuzkaten, proiektuan esku hartzen hasi ziren emakumeen kontaktu gehienak adin-tarte horretako pertsonak baitziren. Feministak eta sindikalistak izan ziren partaide gazteenetako batzuk, baina, orokorrean, 42 eta 83 urte bitarte zituzten partaideek (landalaneako hiru espazioetako partaideak).

Taldean parte hartu zuten emakume askok Berdintasun Kontseiluan edota emakume-elkarteetan, auzo-elkarteetan, gobernu kanpoko erakundeetan eta elkarte

feministetan ere parte hartzen dute. Hala ere, beste partaide batzuek ez dute loturirik elkarte horiekin, eta erretiratuak edo etxekoandreak dira. Nagusi gehienek lan egin zuten 1950eko hamarkadan eta aurreko garaietan. Batzuek lana utzi zuten ezkontzerakoan; beste emakume batzuek, ordea, ez. Batzuek hurrengo hamarkadetan lan egin zuten, 1970eko hamarkadaren amaierara arte. Eta beste batzuek, gazteenek, ez zuten belaunaldi eta esperientzia hori bizi izan, baina iragana eta Errenteriako emakumeei gertatutakoa ezagutzeko gogoia zuten. Emakume horiek enpresetan lan egin zuten, handietan eta txikietan, eta tailerretan, Eduardo Nogués, La Palmera, Esmalteria, Pakers, Paisa, Niessen, Carassa eta Fabril Lanera enpresetan, besteak beste. Batzuk Errenterian, Oiartzunen edo inguruko beste herri batzuetan jaiotakoak dira; beste bat Iruñean jaioa, baina Gerra Zibila baino lehen iritsi zen Errenteriarra; beste bat Galiziatik etorritakoa da; eta beste batzuk immigrazio-garaian etorri ziren, XX. mendearen azkeneko hamarkadetan.

Lantaldearekin saioa. (Argazkiak: Gema Mariezkurrena).

Ahotsak artxibotik hartutako elkarrizketak 1920tik 1940ra arteko hamarkadetan jaiotako errenteriar emakumeei egindakoak dira. Hortaz, Errenteriako industrializazio-prozesuaren garaian lan egin zuten.

Erretiratuen elkarteekin saioen bat egin genuen. Bertako kideek 65 urte baino gehiago zituzten. 1960tik 1980ra bitartean lan egin zuten; batzuek aurreko urteetan ere bai. Galletas Packers fabrikan, destilategian, Sin Rival izeneko tindategian, Niessenen, Fabril Lanera fabrikan, manta-fabrikan, Luzuriagan, Esmaltería Guipuzcoana enpresan, Tejidos de Lino lantegian, Pekinen, Paisan, Carassa laborategietan, Oarso paper-fabrikan, Simil Cuero enpresan, garbiketako fabriketan eta hainbat bakailao-fabriketan ibilitako emakumeek eta langile ohien alabek hartu zuten parte saioetan. Eta, baita ere, baserritar batek, etxeetako langile batzuek, zenbait jostunek, zerbitzarik, negozio txikietako dendarik (torloju-denda, elektrizitateko elementuak), espartingilek eta elikagai-denden edo saltokitxoan (gaztainak, karameluak, ogitartekoak) arduradunek. Batek Hernaniko paper-fabrikan lan egin zuen, eta beste batek, Zumarragako galdategian. Gizonei dagokienez, mekanikari batek, arotz batek eta Luzuriagan eta Paisan lan egin zuten batzuek parte hartu zuten.

Talde horietako pertsonak hainbat hiri eta erkidegotatik etorriak ziren: Cáceres, Nafarroa, Segovia, Leon, Palentzia, Galizia, Valladolid, Burgos, Salamanca eta Errioxa, besteak beste. Kasu askotan, garai hartako auzo eta etxebizitza berrietara etorri ziren, eta gaur egun, oraindik, haietan bizi dira.

Sindikalisten talde txiki bat ere izan genuen: LABeko bi emakume eta CCOOko gizon bat. 40-50 urte inguru zituzten guztiek.

Talde guztien partaidetza borondatezkoa izan zen. Gehienetan, deialdi irekiak egin ziren, kartelen bidez edo auzo-elkarteetako eta erretiratuen elkarteetako beselako baliabideen bidez, Udaleko Berdintasun Sailaren kontura. Ahoz ahoko deialdiak ere egin ziren, izan ere, prozesuko partaide batzuek beste emakume batzuk gonbidatu zituzten parte hartzera.

Ikus dezakegunez, hemen jasotako ahotsak emakume “ezezagunenak” dira: herritarrak, erretiratuak, etxeakoandreak, artisauak, saltzaileak, haurtzainak, sindikalistak, aktibistak, ekintzaileak eta langileak. Ez dira historialariak, politikariak, idazleak, artistak edo entzute handiko herritar aitortuak. Baina oso-oso garrantzitsuak izan ziren herriaren eraikuntzan eta bertako industrializazio-prozesuan.